

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

5 decembrie 2017*

„Trimitere preliminară – Articolul 325 TFUE – Hotărârea din 8 septembrie 2015, Taricco și alții (C-105/14, EU:C:2015:555) – Procedură penală privind infracțiuni în materia taxei pe valoarea adăugată (TVA) – Legislație națională care prevede termene de prescripție care pot conduce la nepedepsirea infracțiunilor – Atingere adusă intereselor financiare ale Uniunii Europene – Obligație de a lăsa neaplicată orice dispoziție de drept intern care poate aduce atingere obligațiilor impuse statelor membre de dreptul Uniunii – Principiul legalității infracțiunilor și pedepselor”

În cauza C-42/17,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Corte costituzionale (Curtea Constituțională, Italia), prin decizia din 23 noiembrie 2016, primită de Curte la 26 ianuarie 2017, în procedura penală împotriva

M.A.S.,

M.B.

cu participarea:

Presidente del Consiglio dei Ministri,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul K. Lenaerts, președinte, domnul A. Tizzano, vicepreședinte, domnii L. Bay Larsen, T. von Danwitz, J. L. da Cruz Vilaça (raportor), C. G. Fernlund și C. Vajda, președinți de cameră, domnii A. Borg Barthet, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev, M. Safjan și F. Biltgen, doamna K. Jürimäe și domnii M. Vilaras și E. Regan, judecători,

avocat general: domnul Y. Bot,

grefier: domnul R. Schiano, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 29 mai 2017,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru M.A.S., de G. Insolera, de A. Soliani și de V. Zeno-Zencovich, avocați;
- pentru M.B., de N. Mazzacuva și de V. Manes, avocați;

* Limba de procedură: italiana.

- pentru guvernul italian, de G. Palmieri, în calitate de agent, asistată de G. De Bellis, de G. Galluzzo și de S. Fiorentino, avvocati dello Stato;
- pentru Comisia Europeană, de P. Rossi, de J. Baquero Cruz, de H. Krämer și de K. Banks, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 18 iulie 2017,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 325 alineatele (1) și (2) TFUE astfel cum a fost interpretat prin Hotărârea din 8 septembrie 2015, Taricco și alții (C-105/14, EU:C:2015:555) (denumită în continuare „Hotărârea Taricco”).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unei proceduri penale inițiate împotriva M.A.S. și M.B. pentru infracțiuni în materia taxei pe valoarea adăugată (TVA).

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

- 3 Articolul 325 alineatele (1) și (2) TFUE prevede:

„(1) Uniunea și statele membre combat fraudă și orice altă activitate ilegală care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii prin măsuri luate în conformitate cu prezentul articol, măsuri care descurajează fraudele și oferă o protecție efectivă în statele membre, precum și în instituțiile, organele, oficiile și agențiile Uniunii.

(2) Pentru a combate fraudă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii, statele membre adoptă aceleași măsuri pe care le adoptă pentru a combate fraudă care aduce atingere propriilor lor interese financiare.”

Dreptul italian

- 4 Articolul 25 din Constituție prevede:

„Nimeni nu poate fi judecat de o altă instanță decât cea prestabilită prin lege.

Nimeni nu poate fi pedepsit decât în temeiul unei legi care a intrat în vigoare înainte de săvârșirea faptei.

Nimeni nu poate fi supus unor măsuri de siguranță decât în cazurile prevăzute de lege.”

- 5 Articolul 157 din codice penale (Codul penal), astfel cum a fost modificat prin lege n. 251 (Legea nr. 251) din 5 decembrie 2005 (GURI nr. 285 din 7 decembrie 2005) (denumit în continuare „Codul penal”), prevede:

„Infracțiunea se prescrie după trecerea unei perioade echivalente cu durata maximă a pedepsei prevăzute de lege și în orice caz a unei perioade care nu poate fi mai mică de șase ani pentru delictе și de patru ani pentru contravenții, chiar dacă acestea sunt pedepsite numai cu amendă.

[...]”

- 6 Articolul 160 din Codul penal prevede:

„Cursul prescripției este întrerupt prin pronunțarea sentinței sau a ordonanței de condamnare.

Ordonanțele privind aplicarea unor măsuri provizorii personale [...] [și] ordonanța de stabilire a sedinței preliminare [...] întrerup de asemenea cursul prescripției.

În cazul în care cursul prescripției a fost întrerupt, un nou termen de prescripție începe să curgă din ziua întreruperii. În cazul în care au existat mai multe acte de întrerupere, prescripția își reia cursul de la data ultimului act; cu toate acestea, termenele stabilite la articolul 157 nu pot fi prelungite în niciun caz cu depășirea termenelor menționate la articolul 161 al doilea paragraf, cu excepția infracțiunilor prevăzute la articolul 51 alineatele 3-bis și 3-quer din Codul de procedură penală.”

- 7 Potrivit articolului 161 al doilea paragraf din Codul penal:

„Cu excepția urmăririi penale a infracțiunilor menționate la articolul 51 alineatele 3-bis și 3-quer din Codul de procedură penală, întreruperea prescripției nu poate conduce în niciun caz la o prelungire a termenului de prescripție cu mai mult de o pătrime din durata sa maximă prevăzută [...]”

- 8 Potrivit articolului 2 din decreto legislativo n. 74, nuova disciplina dei reati in materia di imposte sui redditi e sul valore aggiunto (Decretul-legislativ nr. 74 privind noile dispoziții referitoare la infracțiunile în materia impozitului pe venit și a taxei pe valoarea adăugată) din 10 martie 2000 (GURI nr. 76 din 31 martie 2000, denumit în continuare „Decretul nr. 74/2000”), depunerea unei declarații frauduloase referitoare la TVA, prin utilizarea de facturi sau de alte documente privind operațiuni inexistente, se pedepsește cu închisoare de la un an și șase luni la șase ani.

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 9 În Hotărârea Taricco, Curtea a statuat că articolul 160 ultimul paragraf din Codul penal coroborat cu articolul 161 din acesta (denumite în continuare „dispozițiile în cauză ale Codului penal”), în măsura în care aceste dispoziții prevăd că un act de întrerupere care intervine în cadrul proceselor penale privind fraude grave în materie de TVA are ca efect prelungirea termenului de prescripție cu doar o pătrime din durata sa inițială, puteau aduce atingere obligațiilor impuse statelor membre prin articolul 325 alineatele (1) și (2) TFUE, în ipoteza în care dispozițiile naționale menționate ar împiedica aplicarea unor sancțiuni efective și disuasive într-un număr considerabil de cazuri de fraudă gravă aducând atingere intereselor financiare ale Uniunii sau ar prevedea termene de prescripție mai lungi pentru cazurile de fraudă aducând atingere intereselor financiare ale statului membru vizat decât pentru cazurile care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii. Curtea a statuat de asemenea că revenea instanței naționale competente sarcina de a asigura efectul deplin al articolului 325 alineatele (1) și (2) TFUE, lăsând, dacă este necesar, neaplicate dispozițiile de drept național care ar avea ca efect împiedicarea statului membru vizat să respecte obligațiile care îi sunt impuse prin dispozițiile Tratatului FUE.

- 10 Corte suprema di cassazione (Curtea de Casație, Italia) și Corte d'appello di Milano (Curtea de Apel Milano, Italia), care au făcut trimiterile privind controlul constituționalității la Corte costituzionale (Curtea Constituțională, Italia), consideră că regula rezultată din hotărârea menționată este aplicabilă în cadrul a două proceduri pendinte în fața lor. Astfel, respectivele proceduri au ca obiect infracțiuni care intră sub incidența Decretului nr. 74/2000 care pot fi calificate drept grave. În plus, astfel de infracțiuni ar fi prescrise dacă ar trebui să se aplice dispozițiile în cauză ale Codului penal, în timp ce, în caz contrar, procedurile respective ar putea conduce la o condamnare.
- 11 Pe de altă parte, Corte d'appello di Milano (Curtea de Apel Milano) are îndoieli că obligația care decurge din articolul 325 alineatul (2) TFUE este respectată în ceea ce privește procedura pendinte în fața sa. În acest sens, infracțiunea de asociere în vederea săvârșirii infracțiunii de contrabandă cu tutun prelucrat străin, prevăzută la articolul 291 quater din decreto del Presidente della Repubblica n. 43, recante approvazione del testo unico delle disposizioni legislative in materia doganale (Decretul președintelui Republicii nr. 43 privind aprobarea textului unic al dispozițiilor legislative în materie vamală) din 23 ianuarie 1973 (GURI nr. 80 din 28 martie 1973), deși asimilabilă unor infracțiuni care intră sub incidența Decretului nr. 74/2000, cum sunt cele în discuție în procedurile principale, nu este supusă aceluiași norme de plafonare a termenului de prescripție precum aceste infracțiuni.
- 12 Astfel, Corte suprema di cassazione (Curtea de Casație) și Corte d'appello di Milano (Curtea de Apel Milano) apreciază că ar trebui, în conformitate cu regula enunțată de Hotărârea Taricco, să lase neaplicat termenul de prescripție prevăzut la dispozițiile în cauză ale Codului penal și să se pronunțe pe fond.
- 13 Corte costituzionale (Curtea Constituțională) are îndoieli cu privire la compatibilitatea unei asemenea soluții cu principiile supreme ale ordinii constituționale italiene și cu respectarea drepturilor inalienabile ale persoanei. În special, potrivit acestei instanțe, soluția menționată ar putea aduce atingere principiului legalității infracțiunilor și pedepselor, care impune, printre altele, ca dispozițiile penale să fie determinate cu precizie și să nu poată fi retroactive.
- 14 În această privință, Corte costituzionale (Curtea Constituțională) precizează că, în ordinea juridică italiană, regimul prescripției în materie penală prezintă o natură materială și, prin urmare, intră în domeniul de aplicare al principiului legalității, menționat la articolul 25 din Constituția italiană. În consecință, regimul menționat ar trebui stabilit de norme precise în vigoare la momentul săvârșirii infracțiunii în cauză.
- 15 În aceste condiții, Corte costituzionale (Curtea Constituțională) apreciază că i se solicită de către instanțele naționale în cauză să se pronunțe cu privire la aspectul dacă regula enunțată în Hotărârea Taricco respectă cerința privind „precizia”, care, potrivit Constituției, trebuie să caracterizeze reglementarea penală materială.
- 16 În consecință, în primul rând, ar trebui să se verifice dacă persoana vizată putea să știe, la momentul săvârșirii infracțiunii în cauză, că dreptul Uniunii impune instanței naționale, în prezența condițiilor determinate în respectiva hotărâre, neaplicarea dispozițiilor în cauză ale Codului penal. Pe de altă parte, cerința ca natura penală a infracțiunii și pedeapsa aplicabilă să fie determinabile în prealabil și în mod clar de către autorul comportamentului pedepsibil ar decurge de asemenea din jurisprudența pertinentă a Curții Europene a Drepturilor Omului referitoare la articolul 7 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare „CEDO”).
- 17 În al doilea rând, instanța de trimitere constată că Hotărârea Taricco nu precizează suficient elementele pe care instanța națională trebuie să le ia în considerare pentru a stabili „numărul considerabil de cazuri” de care este legată aplicarea regulii care rezultă din această hotărâre și nu stabilește, așadar, nicio limită pentru puterea discreționară a instanțelor.

- 18 Pe de altă parte, potrivit acestei instanțe, Hotărârea Taricco nu se pronunță cu privire la compatibilitatea regulii pe care o enunță cu principiile supreme ale ordinii constituționale italiene și a încredințat în mod expres această sarcină instanțelor naționale competente. Ea arată în această privință că, la punctul 53 din hotărârea menționată, se indică faptul că, dacă instanța națională ar trebui să decidă să lase neaplicate dispozițiile în cauză ale Codului penal, aceasta va trebui să se asigure de asemenea că drepturile fundamentale ale persoanelor vizate sunt respectate. Ea adaugă că la punctul 55 din hotărârea respectivă se precizează că o astfel de neaplicare este avută în vedere sub rezerva verificării de către instanța națională a respectării drepturilor inculpaților.
- 19 În plus, instanța de trimitere arată că, în Hotărârea Taricco, Curtea s-a pronunțat cu privire la compatibilitatea regulii enunțate în această hotărâre cu articolul 49 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare, „carta”) numai în ceea ce privește principiul neretroactivității. Curtea nu ar fi examinat însă celălalt aspect al principiului legalității infracțiunilor și pedepselor, și anume cerința potrivit căreia reglementarea privind regimul sancționatoriu trebuie să fie suficient de precisă. Ar fi vorba însă de o cerință care face parte din tradițiile constituționale comune statelor membre, prezentă și în sistemul de protecție al CEDO, și deci care corespunde unui principiu general al dreptului Uniunii. Or, chiar dacă regimul de prescripție în materie penală în ordinea juridică italiană ar trebui considerat de natură procedurală, nu este mai puțin adevărat că acesta ar trebui să fie aplicat potrivit unor reguli precise.
- 20 În aceste condiții, Corte costituzionale (Curtea Constituțională) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:
- „1) Articolul 325 alineatele (1) și (2) TFUE trebuie interpretat în sensul că impune instanței penale să nu aplice o reglementare națională privind prescripția care împiedică într-un număr considerabil de cazuri sancționarea unor fraude grave împotriva intereselor financiare ale Uniunii sau care prevede termene de prescripție mai scurte pentru fraudele care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii decât cele prevăzute pentru fraudele care aduc atingere intereselor financiare ale statului, inclusiv atunci când o astfel de neaplicare este lipsită de un temei legal suficient de precis?
- 2) Articolul 325 alineatele (1) și (2) TFUE trebuie interpretat în sensul că impune instanței penale să nu aplice o reglementare națională privind prescripția care împiedică într-un număr considerabil de cazuri sancționarea unor fraude grave împotriva intereselor financiare ale Uniunii sau care prevede termene de prescripție mai scurte pentru fraudele care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii decât cele prevăzute pentru fraudele care aduc atingere intereselor financiare ale statului, inclusiv atunci când în ordinea juridică a statului membru prescripția face parte din dreptul penal material și este supusă principiului legalității?
- 3) [Hotărârea Taricco] trebuie interpretată în sensul că impune instanței penale să nu aplice o reglementare națională privind prescripția care împiedică într-un număr considerabil de cazuri sancționarea unor fraude grave împotriva intereselor financiare ale Uniunii Europene sau care prevede termene de prescripție mai scurte pentru fraudele care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii Europene decât cele prevăzute pentru fraudele care aduc atingere intereselor financiare ale statului, inclusiv atunci când o astfel de neaplicare este incompatibilă cu principiile supreme ale ordinii constituționale a statului membru sau cu drepturile inalienabile ale persoanei recunoscute de Constituția statului membru?”
- 21 Prin Ordonanța din 28 februarie 2017, M.A.S. și M.B. (C-42/17, nepublicată, EU:C:2017:168), președintele Curții a decis să admită cererea instanței de trimitere de judecare a prezentei cauze potrivit procedurii accelerate prevăzute la articolul 23a din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene și la articolul 105 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Curții.

Cu privire la întrebările preliminare

Considerații introductive

- 22 Trebuie amintit că procedura trimiterii preliminare prevăzută la articolul 267 TFUE instituie un dialog de la instanță la instanță între Curte și instanțele din statele membre, având drept scop asigurarea unității de interpretare a dreptului Uniunii, precum și a coerenței acestuia, a efectului său deplin și a autonomiei sale [a se vedea în acest sens Avizul 2/13 (**Aderarea Uniunii** la CEDO) din 18 decembrie 2014, EU:C:2014:2454, punctul 176].
- 23 Procedura instituită la articolul 267 TFUE funcționează astfel ca un instrument de cooperare între Curte și instanțele naționale cu ajutorul căruia Curtea furnizează acestora din urmă elementele de interpretare a dreptului Uniunii care le sunt necesare pentru soluționarea litigiului asupra căruia urmează să se pronunțe (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 iulie 2016, Ognyanov, C-614/14, EU:C:2016:514, punctul 16).
- 24 În această privință trebuie subliniat că, atunci când răspunde la întrebări preliminare, revine Curții obligația de a lua în considerare, în cadrul repartizării competențelor între instanțele Uniunii și instanțele naționale, contextul factual și normativ, astfel cum este definit în decizia de trimitere, în care se încadrează întrebările respective (Hotărârea din 26 octombrie 2017, Argenta Spaarbank, C-39/16, EU:C:2017:813, punctul 38).
- 25 Trebuie să se arate că, în cadrul procedurii care se află la originea Hotărârii Taricco, Tribunale di Cuneo (Tribunalul Cuneo, Italia) a solicitat Curții să interpreteze articolele 101, 107 și 119 TFUE, precum și articolul 158 din Directiva 2006/112/CE a Consiliului din 28 noiembrie 2006 privind sistemul comun al taxei pe valoarea adăugată (JO 2006, L 347, p. 1, Ediție specială, 09/vol. 3, p. 7).
- 26 În Hotărârea Taricco, Curtea a considerat însă necesar, în scopul procedurii penale pendinte în fața acestei instanțe italiene, să îi furnizeze o interpretare a articolului 325 alineatele (1) și (2) TFUE.
- 27 În cauza principală, Corte costituzionale (Curtea Constituțională) ridică problema unei eventuale încălcări a principiului legalității infracțiunilor și pedepselor care ar putea decurge din obligația, enunțată de Hotărârea Taricco, de a lăsa neaplicate dispozițiile în cauză ale Codului penal ținând seama, pe de o parte, de natura materială a normelor de prescripție prevăzute în ordinea juridică italiană, care implică faptul ca aceste norme să fie rezonabil de previzibile pentru justițiabili la momentul săvârșirii infracțiunilor imputate, fără a putea fi modificate *in peius* în mod retroactiv, și, pe de altă parte, de cerința potrivit căreia orice reglementare națională privind regimul de incriminare trebuie să aibă la bază un temei legal suficient de precis pentru a putea delimita și orienta aprecierea instanței naționale.
- 28 În consecință, revine Curții sarcina de a preciza, ținând seama de chestiunile pe care le-a ridicat instanța de trimitere referitor la acest principiu și care nu îi fuseseră aduse la cunoștință în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea Taricco, interpretarea articolului 325 alineatele (1) și (2) TFUE dată prin această hotărâre.

Cu privire la prima și la a doua întrebare

- 29 Prin intermediul primei și al celei de a doua întrebări, care trebuie examinate împreună, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 325 alineatele (1) și (2) TFUE trebuie interpretat în sensul că impune instanței naționale să lase neaplicate, în cadrul unei proceduri penale având ca obiect infracțiuni privind TVA-ul, dispoziții interne în materie de prescripție care intră sub incidența dreptului material național care se opun aplicării unor sancțiuni penale efective și disuasive

într-un număr considerabil de cazuri de fraudă gravă aducând atingere intereselor financiare ale Uniunii sau care prevăd termene de prescripție mai scurte pentru cazurile de fraudă aducând atingere respectivelor interese decât pentru cele care aduc atingere intereselor financiare ale statului membru în cauză, inclusiv atunci când punerea în aplicare a acestei obligații ar determina o încălcare a principiului legalității infracțiunilor și pedepselor, din cauza unei lipse de precizie a legii aplicabile sau a unei aplicări retroactive a acesteia din urmă.

- 30 Trebuie amintit că articolul 325 alineatele (1) și (2) TFUE impune statelor membre să combată activitățile ilicite care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii prin măsuri efective și disuasive, precum și să adopte aceleași măsuri pentru a combate fraudă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii precum cele pe care le adoptă pentru a combate fraudă care aduce atingere propriilor interese financiare.
- 31 Întrucât resursele proprii ale Uniunii includ în special, în temeiul Deciziei 2014/335/UE, Euratom a Consiliului din 26 mai 2014 privind sistemul de resurse proprii ale Uniunii Europene (JO 2014, L 168, p. 105), veniturile din aplicarea unei cote uniforme la bazele armonizate de evaluare a TVA-ului, stabilite în conformitate cu normele Uniunii, există o legătură directă între colectarea veniturilor din TVA cu respectarea dreptului Uniunii aplicabil și punerea la dispoziția bugetului Uniunii a resurselor TVA corespunzătoare, de vreme ce orice lacună în colectarea celor dintâi se poate afla la originea unei reduceri a celor din urmă (a se vedea în acest sens Hotărârea din 26 februarie 2013, Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, punctul 26, precum și Hotărârea Taricco, punctul 38).
- 32 Revine statelor membre obligația de a asigura o colectare eficientă a resurselor proprii ale Uniunii (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 aprilie 2016, Degano Trasporti, C-546/14, EU:C:2016:206, punctul 21). Ca atare, respectivele state membre au obligația să procedeze la recuperarea sumelor corespunzătoare resurselor proprii care au fost sustrate bugetului Uniunii din cauza unor fraude.
- 33 Pentru a garanta perceperea integralității încasărilor din TVA și, prin aceasta, protecția intereselor financiare ale Uniunii, statele membre dispun de libertatea de alegere a sancțiunilor aplicabile, care pot să îmbrace forma unor sancțiuni administrative, a unor sancțiuni penale sau a unei combinații a celor două (a se vedea în acest sens Hotărârea din 26 februarie 2013, Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, punctul 34, și Hotărârea Taricco, punctul 39).
- 34 În această privință trebuie să se arate însă, în primul rând, că sancțiunile penale pot să fie indispensabile pentru a combate în mod efectiv și disuasiv anumite cazuri de fraudă gravă în materie de TVA (a se vedea în acest sens Hotărârea Taricco, punctul 39).
- 35 Astfel, statele membre, cu riscul de a nu respecta obligațiile care le sunt impuse de articolul 325 alineatul (1) TFUE, trebuie să se asigure că, în cazurile de fraudă gravă aducând atingere intereselor financiare ale Uniunii în materie de TVA, sunt adoptate sancțiuni penale care au un caracter efectiv și disuasiv (a se vedea în acest sens Hotărârea Taricco, punctele 42 și 43).
- 36 Prin urmare, trebuie să se considere că statele membre nu își respectă obligațiile care le sunt impuse de articolul 325 alineatul (1) TFUE atunci când sancțiunile penale adoptate pentru a reprima fraudele grave în materie de TVA nu permit să se asigure în mod eficient colectarea în integralitate a acestei taxe. Ca atare, respectivele state trebuie să se asigure de asemenea că normele privind prescripția prevăzute de dreptul național permit o represiune efectivă a infracțiunilor legate de astfel de fraude.
- 37 În al doilea rând, în temeiul articolului 325 alineatul (2) TFUE, pentru a combate fraudă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii, în special în materie de TVA, statele membre adoptă aceleași măsuri pe care le adoptă pentru a combate fraudă care aduce atingere propriilor lor interese financiare.

- 38 În ceea ce privește consecințele unei eventuale incompatibilități a unei legislații naționale cu articolul 325 alineatele (1) și (2) TFUE, din jurisprudența Curții rezultă că acest articol stabilește obligații de rezultat precise în sarcina statelor membre, care nu sunt supuse niciunei condiții cu privire la aplicarea normelor prevăzute de aceste dispoziții (a se vedea în acest sens Hotărârea Taricco, punctul 51).
- 39 Revine, așadar, instanțelor naționale competente sarcina de a asigura efectul deplin al obligațiilor care decurg din articolul 325 alineatele (1) și (2) TFUE și de a lăsa neaplicate dispozițiile interne, în special în materie de prescripție, care, în cadrul unei proceduri care privește infracțiuni grave în materie de TVA, se opun aplicării unor sancțiuni efective și disuasive pentru a combate fraudele care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii (a se vedea în acest sens Hotărârea Taricco, punctele 49 și 58).
- 40 Trebuie amintit că, la punctul 58 din Hotărârea Taricco, dispozițiile naționale în cauză au fost considerate susceptibile să aducă atingere obligațiilor impuse statului membru în cauză prin articolul 325 alineatele (1) și (2) TFUE în ipoteza în care dispozițiile menționate ar împiedica aplicarea unor sancțiuni penale efective și disuasive într-un număr considerabil de cazuri de fraudă gravă aducând atingere intereselor financiare ale Uniunii sau ar prevedea termene de prescripție mai scurte pentru cazurile de fraudă aducând atingere intereselor respective decât pentru cele aducând atingere intereselor financiare ale acestui stat membru.
- 41 Revine, în primul rând, legiuitorului național obligația de a prevedea norme de prescripție care să permită îndeplinirea obligațiilor care decurg din articolul 325 TFUE, în lumina considerațiilor expuse de Curte la punctul 58 din Hotărârea Taricco. Astfel, legiuitorul național are sarcina de a se asigura că regimul național de prescripție în materie penală nu conduce la nepedepsirea unui număr considerabil de cazuri de fraudă gravă în materie de TVA sau nu este mai sever pentru inculpați în cazurile de fraudă aducând atingere intereselor financiare ale statului membru în cauză decât în cele care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii.
- 42 În această privință, trebuie amintit că faptul că legiuitorul național prelungește un termen de prescripție cu aplicare imediată, inclusiv unor fapte imputate care nu sunt încă prescrise, nu aduce, în principiu, atingere principiului legalității infracțiunilor și pedepselor (a se vedea în acest sens Hotărârea Taricco, punctul 57 și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului citată la acest punct).
- 43 În aceste condiții, trebuie adăugat că domeniul protecției intereselor financiare ale Uniunii prin edictarea unor sancțiuni penale ține de o competență partajată între Uniune și statele membre, în sensul articolului 4 alineatul (2) TFUE.
- 44 În speță, la data faptelor din cauza principală, regimul prescripției aplicabile infracțiunilor în materie de TVA nu făcuse obiectul unei armonizări de către legiuitorul Uniunii, care a intervenit între timp, în mod parțial, numai prin adoptarea Directivei (UE) 2017/1371 a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2017 privind combaterea fraudelor îndreptate împotriva intereselor financiare ale Uniunii prin mijloace de drept penal (JO 2017, L 198, p. 29).
- 45 Republica Italiană era, așadar, liberă, la acea dată, să prevadă că, în ordinea sa juridică, acest regim ține, asemenea normelor privind definirea infracțiunilor și stabilirea pedepselor, de dreptul penal material și este, ca atare, supus, la fel ca aceste din urmă norme, principiului legalității infracțiunilor și pedepselor.
- 46 La rândul lor, instanțele naționale competente, atunci când trebuie să decidă în proceduri în curs să lase neaplicate dispozițiile în cauză ale Codului penal, au obligația să se asigure că drepturile fundamentale ale persoanelor acuzate că au săvârșit o infracțiune sunt respectate (a se vedea în acest sens Hotărârea Taricco, punctul 53).

- 47 În această privință, autoritățile și instanțele naționale sunt libere să aplice standarde naționale de protecție a drepturilor fundamentale, cu condiția ca această aplicare să nu compromită nivelul de protecție prevăzut de cartă, astfel cum a fost interpretată de Curte, și nici supremația, unitatea și caracterul efectiv al dreptului Uniunii (Hotărârea din 26 februarie 2013, Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, punctul 29 și jurisprudența citată).
- 48 În special, în ceea ce privește aplicarea unor sancțiuni penale, revine instanțelor naționale competente sarcina de a se asigura că drepturile inculpaților care decurg din principiul legalității infracțiunilor și pedepselor sunt garantate.
- 49 Or, potrivit instanței de trimitere, aceste drepturi nu ar fi respectate în cazul neaplicării dispozițiilor în cauză ale Codului penal în cadrul procedurilor pendente în fața acesteia, întrucât, pe de o parte, persoanele în cauză nu puteau să prevadă în mod rezonabil, înainte de pronunțarea Hotărârii Taricco, că articolul 325 TFUE ar impune instanței naționale, în condițiile stabilite în această hotărâre, să lase neaplicate respectivele dispoziții.
- 50 Pe de altă parte, potrivit aceleiași instanțe, instanța națională nu poate defini conținutul concret al condițiilor în care ar trebui să lase neaplicate aceste dispoziții, și anume în ipoteza în care acestea ar împiedica aplicarea unor sancțiuni efective și disuasive într-un număr considerabil de cazuri de fraudă gravă, fără a încălca limitele impuse marjei sale de apreciere de principiul legalității infracțiunilor și pedepselor.
- 51 În această privință, este necesar să se amintească importanța, atât în ordinea juridică a Uniunii, cât și în ordinile juridice naționale, pe care o prezintă principiul legalității infracțiunilor și pedepselor, care impune ca legea penală aplicabilă să fie previzibilă, precisă și neretroactivă.
- 52 Acest principiu, astfel cum este consacrat la articolul 49 din cartă, se impune statelor membre atunci când pun în aplicare dreptul Uniunii, conform articolului 51 alineatul (1) din cartă, ceea ce se întâmplă atunci când acestea prevăd, în cadrul obligațiilor care le sunt impuse de articolul 325 TFUE, aplicarea unor sancțiuni penale pentru infracțiunile din domeniul TVA-ului. Astfel, obligația de a garanta o colectare eficientă a resurselor Uniunii nu poate să contravină principiului menționat (a se vedea prin analogie Hotărârea din 29 martie 2012, Belvedere Costruzioni, C-500/10, EU:C:2012:186, punctul 23).
- 53 În plus, principiul legalității infracțiunilor și pedepselor face parte din tradițiile constituționale comune statelor membre (a se vedea, în ceea ce privește principiul neretroactivității legii penale, Hotărârea din 13 noiembrie 1990, Fedesa și alții, C-331/88, EU:C:1990:391, punctul 42, precum și Hotărârea din 7 ianuarie 2004, X, C-60/02, EU:C:2004:10, punctul 63) și a fost consacrat prin diferite tratate internaționale, în special la articolul 7 alineatul (1) din CEDO (a se vedea în acest sens Hotărârea din 3 mai 2007, Advocaten voor de Wereld, C-303/05, EU:C:2007:261, punctul 49).
- 54 Din Explicațiile cu privire la Carta drepturilor fundamentale (JO 2007, C 303, p. 17) reiese că, potrivit articolului 52 alineatul (3) din cartă, dreptul garantat la articolul 49 din aceasta are același înțeles și același domeniu de aplicare ca și dreptul garantat prin CEDO.
- 55 În ceea ce privește cerințele care decurg din principiul legalității infracțiunilor și pedepselor, trebuie să se arate, în primul rând, că Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat, referitor la articolul 7 alineatul (1) din CEDO, că, potrivit acestui principiu, dispozițiile penale trebuie să respecte anumite cerințe de accesibilitate și de previzibilitate în ceea ce privește atât definiția infracțiunii, cât și stabilirea pedepsei (a se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 15 noiembrie 1996, Hotărârea Cantoni împotriva Franței, CE:ECHR:1996:1115JUD001786291, § 29, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 7 februarie 2002, Hotărârea E.K. împotriva Turciei, CE:ECHR:2002:0207JUD002849695, § 51, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 29 martie 2006, Hotărârea Achour împotriva Franței, [Marea

Cameră] CE:ECHR:2006:0329JUD006733501, § 41, și Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 20 septembrie 2011, Hotărârea OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos împotriva Rusiei, CE:ECHR:2011:0920JUD001490204, §§ 567-570).

- 56 În al doilea rând, trebuie subliniat că cerința privind precizia legii aplicabile, care este inerentă principiului menționat, implică faptul ca legea să definească în mod clar infracțiunile și pedepsele pe care le reprimă. Această condiție este îndeplinită atunci când justițiabilul poate ști, pornind de la textul dispoziției pertinente și, la nevoie, cu ajutorul interpretării care este dată acestuia de instanțe, care sunt acțiunile și omisiunile care angajează răspunderea sa penală (a se vedea în acest sens Hotărârea din 28 martie 2017, Rosneft, C-72/15, EU:C:2017:236, punctul 162).
- 57 În al treilea rând, principiul neretroactivității legii penale se opune în special ca o instanță să poată, în cursul unei proceduri penale, fie să sancționeze penal un comportament care nu este interzis de o normă națională adoptată înainte de săvârșirea infracțiunii imputate, fie să agraveze regimul răspunderii penale a celor care au făcut obiectul unei astfel de proceduri (a se vedea prin analogie Hotărârea din 8 noiembrie 2016, Ognyanov, C-554/14, EU:C:2016:835, punctele 62-64, precum și jurisprudența citată).
- 58 În această privință, astfel cum s-a constatat la punctul 45 din prezenta hotărâre, cerințele privind previzibilitatea, precizia și neretroactivitatea, inerente principiului legalității infracțiunilor și pedepselor, se aplică, în ordinea juridică italiană, și regimului de prescripție pentru infracțiuni în materie de TVA.
- 59 Rezultă, pe de o parte, că revine instanței naționale obligația de a verifica dacă constatarea impusă de punctul 58 din Hotărârea Taricco, potrivit căreia dispozițiile în cauză ale Codului penal împiedică aplicarea unor sancțiuni penale efective și disuasive într-un număr considerabil de cazuri de fraudă gravă aducând atingere intereselor financiare ale Uniunii, conduce, în ordinea juridică italiană, la o situație de incertitudine în ceea ce privește stabilirea regimului de prescripție aplicabil, care ar încălca principiul privind precizia legii aplicabile. Dacă această situație se regăsește în mod efectiv în speță, instanța națională nu are obligația de a lăsa neaplicate dispozițiile în cauză ale Codului penal.
- 60 Pe de altă parte, cerințele menționate la punctul 58 din prezenta hotărâre se opun ca, în proceduri cu privire la inculpați care au săvârșit infracțiuni în materie de TVA înainte de pronunțarea Hotărârii Taricco, instanța națională să lase neaplicate dispozițiile în cauză ale Codului penal. În acest sens, Curtea a subliniat deja, la punctul 53 din hotărârea menționată, că acestor persoane li s-ar putea aplica, din cauza neaplicării acestor dispoziții, sancțiuni pe care, după toate probabilitățile, le-ar fi evitat dacă respectivele dispoziții ar fi fost aplicate. Astfel, persoanele menționate ar putea fi supuse în mod retroactiv unor condiții de incriminare mai severe decât cele în vigoare la momentul săvârșirii infracțiunii.
- 61 Dacă instanța națională ar fi astfel determinată să considere că obligația de a lăsa neaplicate dispozițiile în cauză ale Codului penal se lovește de principiul legalității infracțiunilor și pedepselor, ea nu ar trebui să se conformeze acestei obligații, iar aceasta chiar dacă respectarea obligației respective ar permite îndreptarea unei situații naționale incompatibile cu dreptul Uniunii (a se vedea prin analogie Hotărârea din 10 iulie 2014, Impresa Pizzarotti, C-213/13, EU:C:2014:2067, punctele 58 și 59). Revine, așadar, legiuitorului național obligația de a lua măsurile necesare, astfel cum s-a constatat la punctele 41 și 42 din prezenta hotărâre.
- 62 Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la prima și la a doua întrebare că articolul 325 alineatele (1) și (2) TFUE trebuie interpretat în sensul că impune instanței naționale ca, în cadrul unei proceduri penale având ca obiect infracțiuni privind TVA-ul, să lase neaplicate dispoziții interne în materie de prescripție care intră sub incidența dreptului material național și care se opun aplicării unor sancțiuni penale efective și disuasive într-un număr considerabil de cazuri de fraudă gravă aducând atingere intereselor financiare ale Uniunii sau care prevăd termene de

prescripție mai scurte pentru cazurile de fraudă gravă aducând atingere intereselor respective decât pentru cele aducând atingere intereselor financiare ale statului membru în cauză, cu excepția cazului în care o astfel de neaplicare determină o încălcare a principiului legalității infracțiunilor și pedepselor, din cauza unei lipse de precizie a legii aplicabile sau pentru motivul aplicării retroactive a unei legislații care impune condiții de incriminare mai severe decât cele în vigoare la momentul săvârșirii infracțiunii.

Cu privire la a treia întrebare

- 63 Având în vedere răspunsul dat la prima și la a doua întrebare, nu este necesar să se răspundă la a treia întrebare.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 64 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

Articolul 325 alineatele (1) și (2) TFUE trebuie interpretat în sensul că impune instanței naționale ca, în cadrul unei proceduri penale având ca obiect infracțiuni privind taxa pe valoarea adăugată, să lase neaplicate dispoziții interne în materie de prescripție care intră sub incidența dreptului material național și care se opun aplicării unor sancțiuni penale efective și disuasive într-un număr considerabil de cazuri de fraudă gravă aducând atingere intereselor financiare ale Uniunii Europene sau care prevăd termene de prescripție mai scurte pentru cazurile de fraudă gravă aducând atingere intereselor respective decât pentru cele aducând atingere intereselor financiare ale statului membru în cauză, cu excepția cazului în care o astfel de neaplicare determină o încălcare a principiului legalității infracțiunilor și pedepselor, din cauza unei lipse de precizie a legii aplicabile sau pentru motivul aplicării retroactive a unei legislații care impune condiții de incriminare mai severe decât cele în vigoare la momentul săvârșirii infracțiunii.

Semnături